

Sprogets betydning i det grønlandske samfund

AF LISE LENNERT

Inden jeg kommer ind på selve emnet, vil det nok være på sin plads først at konstatere, hvor det grønlandske sprog hører til, og om muligt hvem grønlænderen er.

SPROGET

Sproget hører til den eskimoiske sprogstamme, der kun tales i højarktis – fra Østsibirien over Alaska og Canada til Grønland. Det eskimoiske sprog har ingen lighedspunkter med andre sprogstammer som indoeuropæisk, kinesisk, japansk m.m., heller ikke med eskimoernes nærmeste naboer igennem generationer, indianerne. Det eskimoiske sprogs begrebsverden var tilpasset fangerkulturen og den natur eskimoerne levede i.

Det grønlandske sprog, der efter statistikken i dag tales af over 80% af befolkningen i Grønland, er naturlig nok en videreudvikling af det oprindelige som følge af kontakten med andre folk og af samfundsudviklingen. Mange ord, der hører fangerkulturen til, er nu kun bevaret i ordbøgerne, og mange nye fremmedord er tilføjet sproget og bruges til daglig i grønlandiseret form, som telefoni, kiosk, biili m.m.

IDENTITETEN

Den grønlandske identitet er straks vanskeligere at definere. Identitetsdannelsen hos det enkelte menneske må jo siges at være en proces, som foruden noget uforanderligt (f. eks. kønsidentiteten) også

indeholder en konstant justering af identiteten (f.eks. tilegnelse af viden og nye færdigheder, kulturelt tilhørsforhold, relationer til andre mennesker m.m.). Vi oplever dog for det meste, at vi forbliver den samme, selv om vi ændres. Da identitetsbegrebet således kan være vanskelig præcist at definere, vil beskrivelsen af den grønlandske identitet, eller måske snarere etnicitet, blive temmelig generaliserende.

SPROGET UNDER KOLONITIDEN

Bortset fra sporadiske møder med de tidligere beboere i Grønland, dorsetfolkene og nordboerne, var vore forfædre alene om at bebo landet fra ca. år 1200 e. Kr. og har levet isoleret, indtil de europæiske hvalfangere begyndte at komme til Vestkysten i 15-1600-tallet og endelig til den danske kolonisation i 1721. Hvor stor en identitetsfølelse som ét folk vore forfædre havde haft på daværende tidspunkt, kan jeg ikke udtale mig om. Jeg tvivler. Men de havde nok følt et fællesskab, når de en gang imellem mødtes et sted på den langstrakte kyst, i kraft af et fælles sprog og en fælles kultur.

Efter kolonisationen har grønlandsk været det naturlige omgangssprog i over 200 år, også hos kolonisterne når de var i kontakt med den lokale befolkning. Hans Egede har som den første missionær lagt vægt på, at han og hans medhjælpere skulle lære grønlandsk, og som følge deraf var grønlandsk gudstjenestesproget lige fra starten. Det samme var tilfældet, da Brødremenigheden startede sin mission i 1733. Handelens folk lærte også grønlandsk, og mange af dem giftede sig grønlandsk. Børnenes sprog blev derfor grønlandsk.

Således kunne mødet med den fremmede europæiske kultur foregå på grønlandsk. Samtidig lå Grønland så langt fra alfarvej, at der kun var få andre interessenter, nederlandske hvalfangere, som let kunne holdes udenfor ved hjælp af monopolisering af al handel.

Det grønlandske sprog havde derfor ingen “konkurrenter” indtil omkring 1950. Mange danske embedsmænd og deres koner og børn talte grønlandsk indtil for bare 50 år siden.

Igennem den første halvdel af 1900-tallet har der ganske vist været røster fremme om, at de grønlandske børn skulle lære dansk. Det var førende grønlandske lærere og politikere, der ønskede mere dynamisk samfundsudvikling gennem uddannelse. Men kolonimagten ønskede, at grønlænderne skulle forblive fangere og fiskere, og man uddannede kun folk til tjeneste hos Grønlandstyrelsen og Kirken som bødkere, handelsfolk, jordemødre og kateketer. Og Naalagarsuit (“de høje herrer man adlyder”) bestemte!

NY IDENTITET

Så kom den anden verdenskrig og kontakten med USA og Canada. Grønlænderne fik øje på en anden civilisation end det KGH og Kirken kunne tilbyde. Efter krigen kom så den samfundsmæssige omvæltning, der på afgørende vis skulle komme til at påvirke hele kulturen, og dermed også sproget, og identitetsfølelsen. Man blev grønlænder!

Set med grønlandske øjne har man indtil da “bare” boet i Grønland og talt grønlandsk. Nu skulle man pludselig finde ud af, hvem man var. Med den nye danske grundlov fra 1953 var Grønland ikke længere en koloni, men en ligeberettiget del af Danmark. Grønlænderen skulle blive en slags dansker.

Der kom hundredvis af danskere – håndværkere, administrato-
rer, lærere o.m.a., der skulle være med til at opbygge det moderne Grønland. Omgangssproget i Grønland blev mere og mere påvirket af det danske sprog, da de tilkommende danskere ikke var bundet til at skulle lære grønlandsk. Undervisningssproget blev dansk fra 1. klasse for nogle. Der kom nye uddannelsesmuligheder, og de fleste af uddannelserne kunne kun tages i Danmark. Så unge grønlænde-

re rejste til Danmark på uddannelse. Her opdagede de, eller rettere sagt følte de, at de ikke var rigtige danskere. Nu følte de sig som grønlandere.

Så kom Betænkningen fra Grønlandsudvalget af 1960, som i endnu højere grad ville danisere Grønland. Befolkningen skulle koncentreres i byerne, og man indførte et lønsystem indeholdende begrebet fødestedkriterium. En påtvungen etnicitet. De unge grønlandere, der havde fået en dansk uddannelse, skulle have en mindre løn end deres danske studiekammerater, når de fik arbejde i Grønland.

I mellemtiden var befolkningen i selve Grønland ikke længere så homogen, som den var før. Nu var der kommet et stort antal danskere, der følte sig danske og ikke havde intentioner om eller mulighed for at integrere sig i det grønlandske samfund. Håndværkerne skulle kun være her i byggesæsonen, og embedsmændene havde som regel kun 2-årige kontrakter. Mange grønlandere blev tilskuere til udviklingen, og de kunne tydeligt se og mærke, at det var de andre, de fremmede, der byggede, og disse talte udelukkende dansk. Hvem var man selv så? Man blev grønlander.

En del danskere, der dengang kun skulle opholde sig i Grønland i kort tid, blev dog i landet, og mange blev grønlandsk gift. Eftersom daniseringen var på sit højeste, var det naturligt, at deres børn udelukkende lærte dansk. Hjemmesproget hos de fleste blandede ægteskaber blev, i modsætning til de blandede ægteskaber under kolonitiden, dansk, og den officielle politik opmuntrede alle til at lære og tale dansk. Børn af blandede ægteskaber behøvede ikke at lære at tale grønlandsk for at fungere i samfundet. Men de voksede dog op i landet og betragtede Grønland som deres land, og til trods for deres manglende grønlandsksprogethed følte de sig som grønlandere.

I den sidste halvdel af 1960'erne begyndte de i Danmark uddannede grønlandere at vende hjem. Det blev dem, som førte an i kra-

vet om grønlandisering, både kulturelt og politisk, og som siden førte til Hjemmestyrets indførelse i 1979. Hjemmestyret proklamerede straks grønlandsk som hovedsprog med dansk som det første fremmedsprog.

SPROGDEBATTEN

Der foregår dog stadigvæk en livlig debat i Grønland om anvendelsen af det grønlandske sprog, både grønlandsksprogede imellem og imellem disse og ikke-grønlandsksprogede.

Efter min mening sammenblander man under denne debat for tit to begreber med det resultat, at man taler forbi hinanden. Det første er anvendelsen af og respekten for sproget som en grundlæggende værdi, og det andet er anvendelsen af sproget som et redskab for at opnå højere uddannelser og til kommunikation med omverdenen.

Anvendelsen af og respekten for det grønlandske sprog som en grundlæggende værdi for det grønlandske samfund er ikke – og skal ikke være – et udtryk for intolerance eller diskrimination. Samtidig er det erkendt, at det grønlandske sprog – her i globaliseringens tidsalder – langt fra er tilstrækkeligt som et redskab for at opnå mange højere uddannelser og til kommunikation med omverdenen, ligesom så mange andre folkeslags sprog er det, f.eks. til dels dansk.

Lad mig tage et eksempel fra sprogdebatten. Der har været foreslået, at man talte udelukkende grønlandsk fra Landstingets talerstol. Dette ville ganske rigtigt, som en dansksproget redaktør i en grønlandsk avis udtrykte det i sin leder, udelukke de ikke-grønlandsksprogede politikere fra at tale fra talerstolen. Men man kunne spørge, om det vil være en udelukkelse af nogle fra politisk aktivitet, eller om disse i virkeligheden har udelukket sig selv ved ikke at have lært landets sprog. Forslaget om det anvendte sprog i Landstinget

havde sit udspring i, at man ønskede at profilere det grønlandske sprog endnu tydeligere fra landets fornemste talerstol.

Jeg vil håbe, at vi under vores fortsatte sprogdebat vil kunne skelne imellem begreberne “sprog som en grundlæggende værdi” og “sprog som et redskab”, så vi ikke taler forbi hinanden. Og ikke nok med det. Det enkelte sprogs begrebsverden og oplevelsesmæssige karakter skifter fra kultur til kultur. Tænk hvad man forstår ved “mit hus” i Rungsted og i Siorapaluk, eller hvad man forstår ved “min hund” i Nørresnede og i Saqqaq. Tænk også på de mere abstrakte oplevelser som “forståelse”, “tilgivelse” eller “kærlighed”. Vi vil have vanskeligt ved at forstå hinanden, hvis vi ikke når frem til andre kulturers anderledes forestillinger.

Vi skal også passe på, både fra dansk og grønlandsk side, ikke at pådutte den anden vor egen tankegang og værdinormer uden at sætte os ind i den andens tankegang og værdinormer.

DEN INTEGREREDE SKOLE

Man har i Grønland indført en integreret skole, hvor alle skolebørn starter i klasser, hvor undervisningen foregår på grønlandsk. Det har medført en heftig debat blandt især danske forældre i Nuuk, hvor man hævder, at danske børn sættes ind i en umulig situation, da de ikke forstår undervisningssproget. Altså i samme situation som grønlandske børn mange steder blev sat i under daniseringen i 50'erne og 60'erne. Disse børn er i dag midaldrende og for de manges vedkommende dobbeltsprogede.

Den integrerede skole er et af de tydeligste eksempler på Hjemmestyrets sprogpolitik, hvor grønlandsk er hovedsproget.

FREMTIDEN

Det grønlandske sprog har det godt og er ikke et truet sprog med fare for udryddelse, hvad også en dansk videnskabsmand, Jørn

Lund, har forudsagt. Det vil udvikle sig samtidig med samfundsudviklingen og tilpasses omgivelserne.

Jeg tror også på, at den grønlandske identitet fortsat vil bestå af aspekter af forskellige kulturelle identiteter. Mange børn af blandede ægteskaber har jo hidtil vist, at de evner at integrere de to forskellige kulturer, grønlandsk og dansk, tilsyneladende uden at det for de fleste giver anledning til uoverkommelige identitetskonflikter.

Men jeg er ikke i tvivl om, at sprog- og identitetsdebatten vil fortsætte på grund af omverdenens voldsomme påvirkning af den grønlandske kultur, og der vil fortsat forekomme paradokser. Derfor er det nok passende til slut at citere en ung mand, der har sine rødder på begge sider af Atlanten:

“Det virker som om, at debatten om etnicitet bliver ved med at køre i ring: “Hvem er grønlænder, og hvem er ikke grønlænder?”

I dag drejer det sig for mange unge grønlændere om at føle sig grønlandsk, og om at leve som grønlænder. Mange unge suger vestlig kultur til sig, samtidig med at de vil være ærkegrønlændere med stort K.” (Kalaaleq – Grønlænder)

LISE LENNERT LANDSSTYREMEDLEM FOR KULTUR, UDDANNELSE,
FORSKNING OG KIRKE.